

improductief.¹ Het wekt wantrouwen en sluit bij ontmaskering de toegang tot het onderzoeksveld geheel af. Dat is het risico dat je als onderzoeker loopt als je niet met open vizier het veld in gaat.

Kort samengevat: het is een nogal rommelig boek waarin veel leerstellig debat is aan te treffen, maar weinig nieuwe informatie over het KAW/AW en dat onderzoeksmethodologisch tekortschiet. Is het werk voor godsdienstsociologen van belang? Nauwelijks. Hier ligt zeker een taak voor sociologische onderzoekers. Zij moeten de bestudering van religieuze bewegingen niet overlaten aan ‘gelovige leken’.

Lammert Gosse Jansma
(Veenwouden)

Noot

- 1 Jansma, Lammert Gosse, Durk Hak & Martijn de Koning (red.) (2012), *Ervaren en ervaren worden. Opstellen over langdurig sociaalwetenschappelijk veldonderzoek*, Delft: Eburon.

Prij, Jan (2018), *God en geld*, Utrecht: Uitgeverij Klement, pp. 210, ISBN 978908687230 5, € 21, 99.

Jan Prij heeft met ‘God en geld’ een van eruditie getuigend boek geschreven. Hij is opgeleid in zowel de economie als de filosofie en goed thuis in zowel de christelijke godsdienst als de klassieke Griekse mythologie. Er verschijnen geregeld artikelen van zijn hand in tijdschriften en boeken die gerelateerd zijn aan de confessionele partijen. Daarnaast treedt hij op als gewaardeerd lekenprediker.

In dit boek bespreekt hij in twaalf hoofdstukken veel onderwerpen die te maken hebben met de relatie tussen religie, economie en politiek. Veel schrijvers van verschillende pluimage passeren de revue: Karl Barth, Peter Sloterdijk, Paul Ricoeur, Hannah Ahrendt, Henry Mintzberg, Roger Scruton, Carl Schmitt en nog veel meer. Hij gaat op soepele wijze om met al die verschillende inzichten. De titel van het boek dekt echter de lading niet helemaal. Het gaat wel veel over ‘god’, maar weinig over geld. Centraal staat de Griekse God Hermes, een van Zeus’ vele kinderen, die bekend is geworden als de god van handelaren en dieven, maar bij Prij uitgroeit tot een iconisch figuur die op vruchtbare wijze verbindingen weet te leggen tussen religie, ethiek, politiek en economie.

De brede opzet van het boek is zijn kracht en zwakte tegelijk. Originele invalshoeken laat hij zien bij de hoofdstukken ‘Economie als de leerpraktijk van het partneren’ en ‘Theedrinken als kern van de politiek’. Daarin komen ook de kenmerken van Hermes als verbinder tussen hoog en laag, goden en mensen, het best tot uitdrukking. De door de titel opgeroepen suggestie dat we iets nieuws gaan horen over de relatie tussen econo-

mie en religie wordt echter niet waargemaakt. Prij is heel kritisch over de economische wetenschap, maar blijft daarbij steken in generaliserende platitudes over de natuurwetenschappelijke benadering die hij afzet tegen de door hem bepleite hermeneutische aanpak die hij veel vruchtbaarder acht. Analytisch voegt hij helaas niets toe aan de inzichten over de diepe wereldwijde economische crisis van 2008 en daarna. Zijn suggesties voor oplossingen zijn sympathiek (o.a. verbindend leiderschap, maatschappelijk verantwoord ondernemen, aansluiting bij de praktische kennis van werknemers), maar gaan te veel voorbij aan de hardheid van het geglobaliseerde economisch bestel. Het mag waar zijn, dat het dubieus is om uit te gaan van economische ‘wetten’ alsof het natuurwetten zijn, dat neemt niet weg dat het hedendaagse kapitalisme zich aan de deelnemers nog steeds voor-doet als het ‘stahlhartes Gehäuse’ zoals Max Weber onnavolgbaar indringend beschreef in zijn ‘Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus’. Daaraan ontsnap je niet met goede bedoelingen en mensvriendelijke ondernemers.

Dit gezegd zijnde verdient het boek toch lof voor zijn breedte en originaliteit.

Ton Kee
(Groningen)

Gelderloos, Jacobine (2018), *Sporen van God in het dorp: Nieuwe perspectieven voor kerken op het platteland*, Utrecht: Boekencentrum, pp. 174, ISBN 9789023952183, € 14,99.

Op het Nederlandse platteland staan zeer oude, cultuurhistorisch waardevolle kerkgebouwen. Eenieder die wel eens van de snelweg afbuigt en de landelijke wegen en weggetjes neemt, zal verrast zijn over de mooie ligging in het dorpsbeeld. Aan deze kerken en hun geloofsgemeenschappen heeft Jacobine Gelderloos haar proefschrift gewijd. Het oorspronkelijk in het Engels geschreven proefschrift wordt hier in de Nederlandstalige publieksversie besproken. Het is te waarderen dat de auteur in dit vlot geschreven werk een breder publiek zoekt – en al heeft gevonden – voor haar werk, maar de indruk is dat het daardoor aan wetenschappelijk karakter heeft ingeboet. Verder valt al aan de titel op (*Sporen van God*) dat dit werk een theologische insteek heeft. Toch zit er voor (godsdienst) sociologen voldoende materiaal in om over door te denken. Tegelijk moet gezegd worden dat het sociologische noch het theologische in het voorliggende werk voldoende is uitgewerkt om deze publicatie van harte aan te bevelen.

Het uitgangspunt van de auteur is dat plattelandskerken het moeilijk hebben, door de trek naar de stad, door ontkerkelijking, de noodzaak van samenwerking en schaalvergroting. Ondanks de versmalling van het kerkelijk leven ziet ze wel levendige gemeenten die proberen er wat van te maken. Die tekenen wil ze onderzoeken en theologisch waarderen, en zo *Sporen van God* ontdekken. Nu is dat een begrip waarbij vooral gedacht wordt aan de werken van de theoloog Eric Borgman, die hier een heel onderzoeksprogramma over